

О. Цанько

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено особливості формування інвестиційної політики в сучасних умовах функціонування національної економіки. Встановлено, що основою формування базових принципів сталого розвитку є взаємозв'язок екологічних, економічних та соціальних чинників розвитку людства, вирішення яких можливе тільки на комплексній основі з урахуванням балансу інтересів розвитку природи і суспільства. Обґрунтовано необхідність для України формування та реалізації нових напрямків державної інвестиційної політики, що обумовлено проведенням економічних та соціальних реформ, спрямованих на економічне зростання, формування нових ефективних механізмів залучення інвестицій, створення умов для впровадження концептуальних засад стратегії сталого розвитку та забезпечення євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: інвестиції, економічний розвиток, економічна політика, сталий розвиток, інвестиційна політика.

Дослідження та аналіз проблем сучасного цивілізаційного розвитку дали змогу сформулювати концепцію сталого розвитку, яка базується на еколого-ресурсних, економічних та соціальних складових, при відповідному інституційному забезпеченні, в інтересах як сучасних, так і прийдешніх поколінь. У 1992 р. в Ріо-де-Жанейро на конференції ООН із питань навколишнього середовища і розвитку було ухвалено низку документів, у яких зафіксовані принципові положення щодо нової концепції розвитку людства. Основою цієї концепції було розуміння тісного взаємозв'язку екологічних, економічних та соціальних проблем розвитку людства, вирішення яких можливе тільки на комплексній основі з урахуванням балансу інтересів розвитку природи і суспільства, балансу інтересів всіх складових елементів, які в сукупності формують світову цивілізацію. Перехід до сталого розвитку було визначено завданням для всього людства на XXI ст. [1, 2].

Перехід до принципів сталого розвитку обумовлений недоліками ринкової економіки. Як зазначають Р. Хейлбронер і Л. Туроу, ринок “ неефективний інструмент забезпечення товариств, навіть дуже багатих, тими товарами і послугами, на яких немає ярликів з цінами, наприклад: освіту, послуги місцевої адміністрації або служби громадської охорони здоров'я. Друге і, можливо, серйозніше фіаско ринкової системи полягає у тому, що вона ґрунтується на суто економічних розрахунках в справі задоволення бажань і потреб людини. Ринок “ старанний слуга для багатих, але байдужий для бідних. Він щедро спрямовує ресурси і людську енергію на множення розкоші більш забезпечених класів, залишаючи нагальні потреби бідних незадоволеними. “... Через нездатність ринку забезпечувати людей суспільними благами, його соціальної безпечності, ринок на етапі розвиненого капіталістичного суспільства породжує потребу в плануванні точно так же, як жорсткість розвиненої командної системи породжує потребу в ринкових механізмах”. Основним рушійним мотивом ринкової економіки,

заснованої на конкуренції, є особиста зацікавленість і у підсумку жадібність. При відсутності будь-яких обмежень жорстка дія ринкових сил призводить до нехтування суспільних потреб, деградації навколишнього середовища і швидкого виснаження ресурсів [3].

В економічній літературі концепція “сталого розвитку” часто трактується науковцями як неперервний процес, який характеризується постійністю. На думку Н. Мамонтової, сталий розвиток “ це керований розвиток, що є продуктом реалізації глобальних та національних рішень. Основою підтримки сталого розвитку можуть бути системний підхід та сучасні технології [4].

Загалом, сталий розвиток – процес розбудови держави на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних та майбутніх поколінь.

Дослідники А. Вергун, І. Тарасенко розглядають сталий розвиток як інструмент забезпечення гармонізації соціальних, економічних та екологічних цілей, їх реалізацію в єдиній соціо- еколого-економічній системі певної території (країни, регіону) [5]. Однією з умов досягнення сталого розвитку територій вчені вважають визначення відповідних стратегій для окремих галузей, підприємств, які мають визначальний вплив на соціально-економічну систему національного господарства.

Українська модель сталого розвитку формується в умовах затяжної економічної кризи і господарської депресії. У цьому контексті функціонування економічної системи на різних рівнях повинно базуватись на балансі економічних, соціальних і екологічних інтересів в умовах відкритої ринкової економіки при наявності значного обсягу інвестицій і функціонування ефективного механізму управління ними.

Основна мета сталого розвитку України “ забезпечення динамічного соціально-економічного зростання, збереження якості навколишнього середовища і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, задоволення потреб сучасних та майбутніх поколінь через побудову високоефективної економічної системи, що стимулює екологічну сталість, продуктивну працю, науково-технічний прогрес, а також має соціальну спрямованість. Вихідними умовами сталого розвитку можна визнати забезпечення:

- економічного розвитку, що підтримується на основі радикально модифікованої ринкової системи;
- природно-екологічної стійкості на базі теорії біогічної регуляції навколишнього середовища;
- тісної міжнародної співпраці та кооперації для досягнення цілей стійкого розвитку;
- стійкого соціального розвитку на основі принципу справедливості;
- екологізації суспільної свідомості, що ґрунтується на використанні системи освіти та засобів масової інформації [6].

Як зазначається в Стратегії сталого розвитку “Україна-2020”, головним вектором соціально-економічного розвитку України є забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему. Важливим чинником

зазначеної вище реалізації стратегії є формування Програми залучення інвестицій, ефективна державна інвестиційна політика [7].

Для України необхідність формування та реалізації нових напрямків державної інвестиційної політики обумовлена проведенням економічних та соціальних реформ в Україні, націлених на економічне зростання, формування нових ефективних механізмів залучення інвестицій, створення умов для впровадження концептуальних засад стратегії сталого розвитку та забезпечення євроінтеграційних процесів. Формування ефективних інструментів залучення інвестицій у національну економіку є одним із головних шляхів забезпечення сталого економічного розвитку.

Інвестиційна політика є вирішальною умовою розвитку соціально-економічних процесів і надає можливість державі безпосередньо впливати на темпи обсягу виробництва, на забезпечення науково-технічного прогресу, на зміну структури суспільного виробництва і вирішення широкого спектру стратегічних завдань. У сучасних умовах сталого розвитку інвестиції є найважливішим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень в економіці, поліпшення якісних показників діяльності на мікро- і макрорівнях. Чим більші обсяги інвестицій і вища їх ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні ринкові зрушення й перетворення.

Проблеми інвестування та його ефективності традиційно знаходяться у центрі уваги економічної науки. Фундаментальні засади формування та реалізації інвестиційної політики представлено у працях провідних учених-економістів: Дж. Кейнса, П. Самуельсона, Р. Харрода, М. Портера, Л. Шманьового та інших. В українській економічній науці цим питанням присвячені праці Б. Адамова, О. Гаврилюка, М. Гамана, Г. Губерної, Б. Губського, В. Дорофієнка, С. Довбні, Т. Затонацької, В. Івченко, М. Крейдич, І. Літьохіної, М. Назарчука, О. Поважного, С. Поважного, А. Поручника, Н. Тигаренко, Л. Червоної та інших.

У роботах провідних учених-економістів досліджено загальні принципи формування інвестиційної політики та формування інвестиційного портфелю, методи оцінки ефективності інвестування, які застосовуються в ринковій економіці та є найбільш сприйнятливими для підприємств на сучасному етапі формування ринкових механізмів регулювання національної економіки. Вітчизняними вченими приділяється значна увага теоретичному обґрунтуванню окремих аспектів державного регулювання інвестиційної політики для забезпечення сталого розвитку України. Водночас значно меншою мірою вони враховують особливості сучасних трансформаційних процесів в економіці України, не розроблено загально визнані теоретичні основи методичного інструментарію щодо розробки ефективної інвестиційної політики. Недостатньою мірою досліджено питання розвитку інвестиційних процесів, визначення головних чинників, які визначають їх суть, формування пріоритетних напрямків поліпшення інвестиційного клімату на національному і регіональному рівнях.

Метою статті є визначення головних напрямків удосконалення управління процесами формування інвестиційної політики. З огляду на те, що в сучасних умовах розвитку інвестиційні потоки є визначальним чинником забезпечення умов розбудови економіки України, набуває актуального значення проблема формування сприятливого інвестиційного клімату в країні, що неможливо без чіткого регулювання інвестиційної діяльності з боку держави. Відсутність чітких заходів щодо розробки та впровадження інвестиційної політики, а також недосконалість процесу її модифікації актуалізують тематику цього дослідження.

В Україні розгляд питань, пов'язаних із інвестиціями та інвестиційним процесом, активізувався з початком реформування економіки. Це пов'язано з тим, що в національній ринковій економіці загострилась проблема інвестиційних ресурсів для розширення та відтворення основних фондів і виробничих потужностей. У сучасних умовах господарювання інвестиції є найважливішим механізмом для створення умов виходу із економічної кризи, для досягнення структурних зрушень у виробництві, для впровадження науково-технічного прогресу, для підвищення показників господарської діяльності на мікро- та макрорівнях.

Держава для виконання своїх функцій регулювання економіки використовує різні методи впливу на інвестиційну діяльність як шляхом видання і коригування відповідних законодавчих актів, так і шляхом проведення певної економічної, зокрема інвестиційної, політики. Актуальність цього питання обумовлюється тим, що в умовах фінансово-економічної нестабільності і браку бюджетних коштів для реалізації соціально значущих проектів та програм з'являється можливість залучення іноземних і позабюджетних джерел фінансування, а також інших ресурсів приватного сектора. Тому дослідження інвестиційної політики держави, її переваг і недоліків, а також перспектив і тенденцій її розвитку є дуже актуальним.

Як зазначає І. Лукінов, політика ефективних ринкових реформ органічно пов'язана з інвестиціями у структурні перетворення, спрямовані на економічне оновлення і зростання. Без всебічно обґрунтованих системних рішень та їх практичної реалізації за конкретними програмами і проектами цілеспрямованих структурних зрушень не відбувається. Для цього потрібні відповідний час та фінансово-матеріальні ресурси. Своєю чергою, активна інвестиційна й інноваційна діяльність вимагає чіткої системи господарського управління та контролю за своєчасним і якісним здійсненням проектів структурної та технологічної модернізації або створення якісно нових форм і об'єктів господарювання, які б у процесі функціонування випереджали своїх конкурентів. Інших шляхів прогресивних структурних зрушень не існує [8].

На сьогодні в Україні приходить усвідомлення того, що тільки внутрішні інвестиційні нагромадження є основою для нормального економічного розвитку країни. Розрахунок на приплив великого іноземного капіталу значною мірою є ефемерним. Довгострокові кредити і ззовні, незважаючи на свою важливість, можуть відіграти лише допоміжну роль у структурній перебудові економіки, у переведенні її на сучасні ринкові рейки, про що свідчить світовий досвід багатьох країн, які розвиваються. Щодо цього потрібні вірні стратегічні орієнтири та зважені тактичні рішення. Стимулюючі дії ринкових відносин спроможні надати могутній поштовх активізації інвестиційної діяльності, і цей чинник потрібно використати на повну силу. Це стосується всіх джерел інвестування в їх комплексному використанні. Однак державну інвестиційну політику треба спрямувати на першочергову реалізацію пріоритетних програм, тим самим гарантуючи країні економічну безпеку в її широкому розумінні [9].

Загалом інвестиції як категорія економічної науки тісно пов'язані з категоріями стійкості економічного зростання і економічної системи загалом, а також макроекономічною рівновагою. Інвестиції є джерелом економічного росту і сталого розвитку економіки, ефективність якої багато в чому визначається співвідношенням заощадження та інвестування в національній економіці. Інвестиційна політика – складова частина економічної політики, що проводиться державою і підприємствами у вигляді

встановлення структури та масштабів інвестицій, напрямків їх використання, джерел отримання з урахуванням необхідності оновлення основних засобів і підвищення їх технічного рівня [10].

Суть поняття інвестицій багатоаспектна: це і чисто фінансові операції з “розставання з грошима сьогодні з метою отримання більшої їх суми в майбутньому”; і заощадження як “відкладене споживання”, яке в перспективі збільшує національний продукт (зокрема, вкладення в створення, реконструкцію та перепрофілювання виробничих підприємств); і, нарешті, відтворювальна функція підтримки економічної життєдіяльності (збереження, мутаційного зміни) підприємств і стійкості економічної системи. Відповідно до Закону України “Про інвестиційну діяльність”, інвестиціями є всі види майнових і інтелектуальних цінностей, вкладені в об’єкти підприємницької й інших видів діяльності, унаслідок якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект. Інвестиційна діяльність є одним із дієвих засобів забезпечення зростання суспільного багатства на рівні держави, певного регіону або окремого району, на рівні суб’єктів підприємницької діяльності та індивідуального доходу окремих індивідумів [11].

Потреба в інвестиціях як властивість складної економічної системи, обумовлена необхідністю системи адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища, забезпечуючи більш стійке положення (тобто збільшити запас своєї організаційно-економічної стійкості) в конкурентному середовищі. Саме тому необхідно враховувати динамізм процесу еволюції економічних категорій стійкості економічної системи і макроекономічної рівноваги в тісній кореляції з категорією “інвестиції” при побудові сучасної концепції сталого розвитку та економічного зростання [12, 13].

У сучасних умовах важливою складовою реалізації стратегії сталого розвитку стає ефективна інвестиційна політика, яка є невід’ємною частиною державної соціально-політичної і економічної політики. Від інвестицій і інвестиційної політики залежить, значною мірою, зростання виробничого потенціалу країни, темпи економічного зростання, збільшення обсягів і якості виробництва матеріальних і духовних благ, розвиток інфраструктури.

Інвестиційна політика “складова частина економічної політики, що проводиться державою і підприємствами у вигляді встановлення структури і масштабів інвестицій, напрямків їх використання, джерел отримання з урахуванням необхідності оновлення основних засобів і підвищення їх технічного рівня. Державна інвестиційна політика включає найбільш пріоритетні напрями використання інвестиційного капіталу з метою одержання максимального економічного та соціального ефекту. Ефективність інвестицій оцінюється здебільшого двома параметрами. По-перше, це суто економічний показник, який характеризує співвідношення між отриманим результатом і витратами згідно з інвестиційним проектом. По-друге, це показник соціального розвитку, який включає підвищення рівня життя людей, зниження рівня безробіття, розвиток особистості, покращення стану природного середовища тощо.

Інвестиційна політика є однією із найважливіших складових системи управління діяльністю підприємств. У процесі її розробки та реалізації визначаються пріоритетні напрями та форми інвестиційної діяльності, суть формування інвестиційних ресурсів підприємства, послідовність етапів реалізації короткострокових та довгострокових цілей суб’єкта господарювання, межі можливої інвестиційної активності підприємства за

напрямами і формами його інвестиційної діяльності, система формалізованих критеріїв, за якими господарюючий суб'єкт реалізує і оцінює власну інвестиційну діяльність [14]. Інвестиційна політика підприємства – це комплекс теоретичних рішень та практичних дій і заходів, що здійснюються підприємством у межах завдань його розвитку та визначеної інвестиційної ідеології і забезпечують вигідне вкладання власного, залученого та позикового капіталу в об'єкти інвестування з метою забезпечення прибутковості (дохідності) господарюючого суб'єкта або досягнення інших позитивних результатів у майбутньому [15].

Державне регулювання інноваційних процесів має бути збалансованим і базуватися на науково обґрунтованій теоретично-методичній базі. У країнах із розвинутою ринковою економікою роль держави зводиться до виконання таких головних завдань:

- створення і підтримка системи юридичних гарантій прав власності та обов'язковості виконання контрактів;
- підтримка інтенсивної конкуренції, що є основою формування стимулів до інвестицій;
- подолання негативних зовнішніх ефектів господарської діяльності (зокрема, екологічних проблем), що завдає шкоди непричетним до неї юридичним та фізичним особам і суспільству загалом;
- забезпечення виробництва окремих життєво важливих товарів та послуг, яке неспроможний забезпечити ринковий механізм (базові наукові дослідження, транспортна та комунікаційна інфраструктура тощо);
- регулювання системи охорони здоров'я і забезпечення ефективної роботи ринку медичних послуг;
- реформування природних монополій з метою їх підключення до ринкових механізмів і розвитку взаємодії держави з ринком [16].

У сучасних українських умовах визначальним чинником формування державної інвестиційної політики є проблема національної безпеки. При формуванні інвестиційної політики країни керуються власними концепціями національної безпеки, і в процесі затвердження інвестицій можуть братися до уваги ключові економічні інтереси. Можливість застосування державами правил захисту національної безпеки необхідно врівноважувати вимогами прозорості та передбачуваності процедур для інвесторів. Як результат проведеного системного аналізу, виявлено основні фактори, що визначають інвестиційний клімат. До факторів-інгібіторів (тобто гальмує приплив іноземних інвестицій) належать:

- недосконалість чинної податкової та митної систем;
- високий рівень корупції;
- утруднений доступ контрагентів до фінансових ресурсів;
- нестача кваліфікованих кадрів в окремих галузях і сферах бізнесу (наприклад, в галузі міжнародного валютно-фінансового менеджменту);
- недостатній рівень розвитку систем зв'язку і телекомунікацій;
- недосконала соціальна інфраструктура;
- консульські і візові проблеми;
- не повною мірою розвинена ділова інфраструктура.

Сучасні проблеми, переходу України на принципи сталого розвитку обумовлені тим, що в Україні до цього часу не створено належної системи інвестиційного та

інноваційного прогнозування, хоча країна має необхідний для цього кадровий потенціал і методологічне забезпечення [17].

Отже, можна стверджувати, що при формуванні і реалізації інвестиційної політики необхідно дотримуватись принципів сталого розвитку в контексті врахування соціальних, економічних і екологічних аспектів суспільних процесів. Державна інвестиційна політика повинна бути спрямована на активізацію взаємодії держави і бізнесу з метою збільшення інвестиційного потенціалу країни, використання якого повинно бути спрямоване на забезпечення економічного зростання, з врахуванням соціального, екологічного і економічного ефектів.

Список використаної літератури

1. Коптюг В. А. Конференция ООН по окружающей среде и развитию (Рио-де-Жанейро. Июнь, 1992) : инф. обзор. Новосибирск : Изд-во СО РАН, 1992. 62 с.
2. Програма дій “Порядок денний на XXI століття” / пер. з англ. ; ВГО “Україна. Порядок денний на XI століття” ; Інститут сталого розвитку. К. : Інтелсфера, 2000. 360 с.
3. Хейлбронер Р. Л., Лестер К. Туроу. Экономика для всех. Новосибирск : Фамилия, 1994. 272 с.
4. Мамонтова Н. О. Інвестиційне забезпечення сталого економічного розвитку // Науковий вісник Полісся Чернігівського національного технологічного університету. 2015. № 2 (2). 24 с.
5. Вергун А. М., Тарасенко І. О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. 2014. 210 с.
6. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д. т. н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. К. : Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”, 2012. 72 с.
7. Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>.
8. Лукинов І. І. Економічні трансформації наприкінці 20-го сторіччя. URL : <http://www.e2000.kyiv.org>.
9. Там само.
10. Данилишин Б. М., Корецький М. Х., Дацій О. І. Інвестиційна політика в Україні : монографія. Донецьк : Юго-Восток, ЛТД, 2006. 292 с.
11. Про інвестиційну діяльність : Закон України № 1560-ХІІ від 18.09.1991 р. [з наступними змінами і доповненнями]. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1026-16&check=4/UMfPEGznhhA9p.ZitWIEj4HI48Ys80msh8Ie6>.
12. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М. : Прогресс, 1978. 494 с.
13. Harrod R. A Biographical Memoir // The Economic Journal. 1980, March. P. 13—16.
14. Шалигіна І. В., Болобан А. Г., Мінасян В. А. Інвестиційна стратегія система як довготермінових цілей інвестиційної діяльності підприємства // Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту. Суми : СНАУ, 2011. № 2. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnau/2011_2/36Shalygina.pdf.
15. Руденко В. В. Методичні підходи до розробки інвестиційної політики підприємств // Наука й економіка : наук.-теорет. журн. Хмельницький : ХЕУ, 2010. № 2 (18). С. 187—197.

16. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки : підручник / за ред. д-ра екон. наук., проф., акад. АН вищої школи України І. Р. Михасюка. К. : Атіка ; Ельга-Н, 2000. 592 с.

17. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України : наук. доп. / за ред. Я. Жаліло. К. : НІСД, 2005. 24 с.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2017

Схвалена до друку редколегією 22.12.2017

O. Tsanko

PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND PROBLEMS OF PUBLIC INVESTMENT POLICY FORMATION

This article examines the peculiarities of investment policy formation under current conditions of national economy functioning. The author establishes that the interrelationship of ecological, economic and social factors of human development, the solution of which is possible only on a comprehensive basis, taking into account the balance of interests of the development of nature and society, lays the basis for the formation of basic principles of sustainable development. The article substantiates the need for Ukraine to form and implement new directions of public investment policy due to economic and social reforms aimed at economic growth, formation of new efficient mechanisms for investment attraction, creation of conditions for implementation of the conceptual foundations for the strategy of sustainable development and ensurance of EU integration processes.

Key words: investments, economic development, economic policy, sustainable development, investment policy.